

Krzyż upamiętniający tragiczną śmierć mieszkanki Czadrowa

Czadrów to niewielka wioska leżąca pomiędzy Kamienną Górą a Krzeszowem. Tak jak i wiele innych okolicznych miejscowości również i ona przez wieki związana była z cystersami z Krzeszowa. Najstarsza wzmianka o Czadrowie pochodzi z 1292 roku, kiedy to książę Bolko I podarował tę wioskę, noszącą podówczas nazwę *Cydir*, fundowanemu przez siebie klasztorowi w Krzeszowie; własnością zakonu była do sekularyzacji w 1810 roku. Jako ciekawostkę warto tu dodać fakt, że ostatni opat krzeszowski, Ildefons Reuschel, pochodził właśnie z Czadrowa.

Ważnym wydarzeniem w historii wioski było wybudowanie w ostatnich latach XIX wieku prywatnej linii kolejowej z Kamiennej Góry do Okrzeszyna; przebiegała ona na zachód od zabudowań miejscowości. W Czadrowie powstała też stacja kolejowa. W latach powojennych ruch osobowy na tej linii zmalał do tego stopnia, że w 1959 roku został on całkowicie zlikwidowany. Linia obsługiwała jedynie pociągi towarowe, w ostatnim okresie swojego istnienia przewoziły one piasek z kopalni w Krzeszówku.

Pod koniec ubiegłego dziesięciolecia szlak ten został przebudowany na ścież-

Stacja kolejowa w Ober-Zieder, a więc w dzisiejszym Czadrowie.
Źródło fotografii: www.kreislandeshut.de

Krzyż zlokalizowany przy ścieżce rowerowej, w tle dawna stacja kolejowa

Kamienny krzyż ustawiony przy ścieżce rowerowej

kę rowerową. Dzięki niej można dotrzeć z Kamiennej Góry do Krzeszowa malowniczą drogą wiodącą wzdłuż łąk i pól, pozbawioną ostrych zakrętów i stromych podjazdów.

Jeśli jedziemy w kierunku Kamiennej Góry, to mijając Czadrów, po prawej stronie ujrzymy charakterystyczny budynek z czerwonej cegły: dawną stację kolejową. Jednak tuż przed nim warto zwrócić uwagę na obiekt zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie ścieżki.

Jest to kamienna płyta z prześwitującym krzyżem, pod którym wyryto w pionie cyfry układające się w datę „1945”. Poniżej przyklejono małą plaketkę.

Owalna tabliczka wykonana jest z białego materiału i otoczona złożoną obwódką. Po bokach znajdują się otwory świadczące o tym, że pierwotnie była ona przykręcona wkrętami. Na środku tabliczki w trzech wierszach umieszczono czarny napis o następującej treści:

**Unvergessen!
Eine deutsche Mutter
Mai 1945**

Tę niemiecką inskrypcję na język polski można przetłumaczyć jako: *Niezapomniane! Niemiecka matka, maj 1945.*

Okoliczności powstania tego kamiennego krzyża zostały szczegółowo opisane na stronie internetowej czadrow24.pl, gdzie w artykule datowanym na 1 czerwca 2019 roku stwierdzono:

Znajdujący się drewniany krzyż przy ścieżce rowerowej został zastąpiony nowym elementem wykonanym z piaskowca.

Drewniany krzyż, który przypominał o tragicznym zdarzeniu, jakie miało miejsce w 1945 roku, z biegiem lat zbutwiał. Krzyż znajdował się przy byłej stacji kolejowej w Czadrowie. Nowy element sakralny, który został wykonany z piaskowca, przetrwa znacznie dłuższy okres, a jego artystyczna forma znacznie bardziej wpisuje się w obecne czasy.

Radny Gminy Kamienna Góra Artur Kubieniec dziękuje firmie „Renowacja Zabytków Grzegorz Mikołajczyk” i Panu Robertowi Mikołajczykowi za pomoc w wykonaniu i zainstalowaniu nowego elementu sakralnego.

Element sakralny upamiętnia mord na niemieckiej kobiecie. Istnieją dwie wersje tego tragicznego zdarzenia. Pierwsza mówi, że kobietę, która idąc wraz z dzieckiem do klasztoru w Krzeszowie, zatrzymało dwóch polskich żołnierzy. Po tym, jak odmówiła wykonania rozkazu, została przez nich zamordowana. Druga wersja mówi, że kobieta była w ciąży, a gwałtu i mordu dokonał jeden z mieszkańców wsi, który wyznał tę zbrodnię dopiero na łożu śmierci. Rozmiar tragedii potęguje wątek z odciętą głową kobiety, którą jeden z miejscowych rolników znalazł wówczas na pobliskim polu.

Do lat 70. na krzyżu widniała oryginalna stalowa tabliczka informująca o tragedii kobiety. Tabliczka najprawdopodobniej została zabrana przez rodzinę z Niemiec i zastąpiona plastikową, informującą jedynie w języku niemieckim „Unvergessen! Eine deutsche Mutter, Mai 1945” (Niezapomniane! Niemiecka matka, maj 1945).

Sprawa tego tragicznego zdarzenia nadal jest badana przez regionalistów¹.

Wspomniany tu artykuł zilustrowany został zdjęciami ukazującymi nie tylko montaż nowego krzyża, ale i wygląd starego, wykonanego z drewnianych listew, do których przykręcona była tabliczka, dziś przeniesiona na

Tabliczka z kamiennego krzyża

**Ustawienie współczesnego upamiętnienia.
Źródło fotografii: czadrow24.pl**

**Wygląd starego krzyża istniejącego do 2019 roku.
Źródło fotografii: czadrow24.pl**

współczesne upamiętnienie. Rok wcześniej istniały też plany ogrodzenia krzyża drewnianym płotkiem².

Jak można wnioskować z dostępnych w sieci fotografii, krzyż musiał być na krótko przed 4 sierpnia 2016 roku pomalowany czarną farbą albo nawet zastąpiony nowym³. Być może to właśnie wtedy zamontowano nową tabliczkę w miejsce brakującej stalowej?

Poszukując informacji na temat czadrowskiego krzyża, dzięki pomocy Helli Tegeler udało mi się dotrzeć do niemieckiego artykułu prasowego z końca ubiegłego wieku. Karl Vogt opublikował wówczas sprawozdanie z ustawienia owego krzyża, co miało miejsce w 1995 roku, w 50. rocznicę zakończenia wojny. Zamordowaną kobietą miała być pani Langner z Czadrowa, matka trójki dzieci, która chciała udać się z nimi do klasztoru w Krzeszowie, aby modlić się za swego zaginionego męża. Jak wynika z zawartej tu relacji naocznego świadka owych wydarzeń, Helmuta Kleinwächtera, zabójstwo miało miejsce w sierpniu 1945 roku, a kobietę zastrzelili polscy milicjanci, których pododdział stacjonował w Czadrowie. Zabójstwa dokonano w jednym z tutejszych gospodarstw, w tym też miejscu została ona pochowana. Po dwóch dniach ciało wykopano i porzucono na polu zboża, gdzie po czterech tygodniach odnalazł je dróżnik kolejowy, miało ono odciętą głowę. W trakcie śledztwa zabitą zidentyfikowano dzięki obrączce. Po zakończeniu dochodzenia ciało zostało potajemnie pogrzebane w miejscu odnalezienia⁴. Relację ilustrują trzy zdjęcia z uroczystości ustawienia upamiętnienia, na których widać metalową tabliczkę umieszczoną na drewnianym, być może brzoźowym, krzyżu.

Czy w związku z tym temat można uznać za całkowicie wyjaśniony? Wydaje mi się, że w dalszym ciągu pozostają pewne nieścisłości.

Skoro z przywołanej relacji wynika, że kobietę zastrzelono w sierpniu 1945 roku, to dlaczego na współczesnej tabliczce widnieje „Mai 1945”? Wojna na tych terenach zakończyła się 9 maja, kiedy to zostały one zajęte przez Armię Czerwoną. W maju dopiero zaczynała powstawać tu polska administracja i nie było jeszcze polskiej milicji, również i samo śledztwo w trakcie zawieruchy wojennej jest mało prawdopodobne. Dlatego też należy przyjąć, że opisane wydarzenia miały miejsce w sierpniu 1945 roku. Dodatkowo sprawcami być może nie byli milicjanci, lecz żołnierze, gdyż w Czadrowie w 1945 roku utworzono jednostkę Ludowego Wojska Polskiego nr 52/165⁵.

Ciekawa jest też treść pierwotnej tabliczki, jaką widać na zdjęciach z 1995 roku. Z całą pewnością istniała ona jeszcze 11 listopada 2006 roku, kiedy to zauważyłem ją w trakcie wędrowki wzdłuż nieczynnej linii kolejowej i wykonałem kilka zdjęć.

Miała ona charakterystyczny kształt, jaki widać na zdjęciach z 1995 roku, wycięty z blachy nierdzewnej, a widoczne na niej inskrypcje powstały zapewne poprzez wytrawienie ich w kwasie. U góry umieszczono dwa motywy dekoracyjne oraz pochylony krzyż, natomiast poniżej znajdował się napis:

Zum Gedenken
Einer jungen Mutter
die an dieser Stelle
*1945
grausam ermordet
wurde

Powyższe można przetłumaczyć jako:
Dla upamiętnienia pewnej młodej matki, która w tym miejscu w 1945 roku została okrutnie

**Złożenie wieńca przy krzyżu ustawionym w 1995 roku.
Źródło fotografii: artykuł Karla Vogta**

Tabliczka z czadrowskiego krzyża na zdjęciu z 2006 roku

zamordowana. Z przywołanej wcześniej relacji naocznego świadka wynika, że kobietę zabito w jednym z gospodarstw, natomiast na tabliczce umieszczono informację, że zamordowana ona została *w tym miejscu*. Brak też wzmianki o tym, że została tu pochowana.

Skąd powyższe rozbieżności? Być może mowa tu o innych przypadkach. Z pewnością wydarzeń takich było więcej, gdyż czas powojenny do bezpiecznych nie należał.

To czadrowskie upamiętnienie zamordowanej kobiety, do dziś zadbane i otoczone opieką, jest miejscem wyjątkowym i wartym tego, aby tu przystanąć i zadumać się nad cierpieniem zwykłych ludzi uwikłanych w okrucieństwa wojny i jej skutki.

Marian Gabrowski

Przypisy:

- 1 <https://czadrow24.pl/nowy-krzyz-przy-sciezce-rowerowej>
- 2 <https://czadrow24.pl/tragiczna-historia-mordu-przy-sciezce-rowerowej>
- 3 <https://czadrow24.pl/tajemnica-krzyza-w-czadrowie>
- 4 Vogt K., *Nach 50 Jahren ehrender Nachruf für eine Ermordete*, [w:] *Schlesischer Gebirgsbote*, nr 11/1995, s. 212.
- 5 Pazgan M., *Kamienna Góra jako polski ośrodek władz administracyjnych w latach 1945-1950*, [2020], s. 142.